

Möödunud ja tänavuse aasta keelevaldkonna tunnustused

Helin Kask

Haridus- ja Teadusministeeriumi
keelepoliitika osakonna nõunik

Elina Bratšun-Küüsmäe

Eesti Keele Instituudi keeleõppe
arendamise osakonna projektijuht

Keeleteemad on ühiskonnas ikka üsna elavat arutelu tekitanud, emakeelepäeva paiku aga eriti. See on hea võimalus mõelda nii iseenda kui ka meid ümbritseva keele peale. On ju emakeel rohkemat kui lihtsalt suhtlusvahend – see kannab endas meie ajalugu ja traditsioone ning meenutab meile, et keel on kultuuripärandi oluline osa ning meie vastutus on seda hoida ja arendada. Seetõttu ongi oluline tänada ja tunnustada kõiki neid, kes on andnud oma panuse eesti keele õpetamisse ja selle kasutamise väärtustamisse, aga ka neid, kes pööravad tähelepanu eesti keele maine tõstmisele ning hoolitsevad selle talletamise ja uurimise eest. Siin ongi ülevaade tänavustest keelevaldkonna tunnustustest ja auhindadest: F. J. Wiedemanni keeleauhind, 2024. aasta parimad keeleteod, keelekümbelse kvaliteediauhinnad ning parimad eestikeelsed kõrgkooliõpikud.

Wiedemanni keeleauhinna laureaat

Wiedemanni keeleauhind on elutööpreemia, mida on välja antud juba 1989. aastast. See määratakse inimesele, kelle pikaajaline tegevus eesti keele uurimisel, korraldamisel, õpetamisel või populariseerimisel on olnud silmapaistev. Auhinna määramiseks teeb Vabariigi Valitsusele ettepaneku keeleauhinna komisjon,¹ kuhu kuuluvad haridus- ja

¹ Keeleauhinna määramist reguleerib riigi kultuuripreemiate ja kultuuristipendiumide seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12787653>.

teadusminister Kristina Kallas, ajakirjandusteadlane ja ajakirjanik Marju Himma-Kadakas, ajakirjanik Piret Kriivan, eesti kirjanduse professor Arne Merilai, prantsuse keele dotsent ja võõrkeeleõpetamise didaktik Merilyn Meristo, kosmoseteadlane ja teaduse populariseerija Mart Noorma, kommunikatsiooniekspert ja Väike-Maarja kogukonna esindaja Raul Rebane, Eesti Keele Instituudi direktor Arvi Tavast ning Haridus- ja Teadusministeeriumi keelepoliitika osakonna nõunik Helin Kask.²

Tänavu pälvis Wiedemanni keeleauhinna **keeleteadlane Tiit Hennoste** pühendunud töö eest eesti keele, kirjanduse ja ajakirjanduse uurimisel ning õpetamisel. Hennoste töö on keskendunud eesti keele uurimisele ja õpetamisele, kuid ta on õpetanud ka kirjanduse, ajakirjanduse, kultuuri, retoorika, esinemise ja muid eesti keelega seostuvaid aineid. Niisama lai ja interdistsiplinaarne on ka tema uurimistöö haare.

Hennoste on Eesti keeleteaduse uuendaja ja uute vaatenurkade algataja. Ta rajas 1990.–2000. aastatel Tartu Ülikoolis suulise keele uurimise suuna ning tõstis esimesena Eestis esile netikeele kui uudse registri. Samuti oli ta keelekorpuste loomise üks algatajaid. Lisaks teaduslikele käsitlustele keelest, kirjandusest ja kultuurist oleme saanud lugeda ka tema ühiskonnakriitilisi arvamusi, hariduselu- ja meediakriitikat. Tema vahe sõna, teravad tähelepanekud ja humanistlikud seisukohad tõusevad pidevalt esile meedias ning on teinud temast oodatud esineja ja arvamusiidri.

2024. aasta keeleteod

Tänavune Wiedemanni keeleauhinna laureaat Tiit Hennoste on öelnud, et eesti keel pole kunagi olnud nii rikas kui praegu. Kui vaadata kas või tänavusi keeleteo nominente, siis ei teki selles kahtlustki – tegude nimekiri on muljetavaldavalt mitmekesine. Kokku oli 33 keeletegu, mille hulgast valiti välja peaauphind, rahvauphind ja kolm eriauhinda. Peaauphinna ja eriauhinnad valisid taasisesisevunud Eesti haridus- ja teadusministrid ühise arutelu käigus. Otsustamisel osalesid haridus- ja teadusminister Kristina Kallas ning endised valdkonna ministrid Jaak Aaviksoo, Jaak Aab, Liina Kersna, Maris Lauri, Tõnis Lukas ja Rein Loik.

² Komisjoni koosseis on kinnitatud Vabariigi Valitsuse otsusega aastateks 2025–2027, haridus- ja teadusminister ning keelepoliitika osakonna nõunik on komisjoni nimetatud ametikoha järgi, teised liikmed on kinnitatud isikute järgi nimeliselt. <https://www.riigiteataja.ee/akt/303122024002>.

Rahvaauhinna valimisel said oma hääle anda kõik soovijad avalikul veebihääletusel. Võitjad kuulutati välja 14. märtsil Haridus- ja Teadusministeeriumis pidulikul tänuüritusel.

Sel aastal pälvis peaauehinna **Paul-Eerik Rummo James Joyce'i meistriteose, romaani „Ulysses“ tõlke** eest. Seda teost on kaua peetud tõlgitamatuks, seetõttu peetakse selle ilmunist Eesti kirjandus- ja kultuurielu suursündmuseks. Esile on tõstetud ka tõlke head ja nauditavat keelekasutust.

Ministritest koosnev žürii tõstis esile veel kolme keeletegu:

- 1) **Tallinna Ülikooli eesti keele keskuse tegevused eestikeelsele õppele ülemineku ja valdkonna teadustöö toetamiseks.**³ Keskus ühendab eesti keele õppimise, õpetamise ja uurimisega tegelevaid keele- ja haridusteadlasi ning on korraldanud arvukalt koolitusi, muu hulgas üld- ja kutsekeskhariduse eesti keele teise keelena õppevara loojate arenguprogrammi, lõimitud aine- ja keeleõppe (LAK-õppe) põhimõtete koolitusi haridustöötajatele ning mitmeid arenguprogramme haridustöötajatele.
- 2) Narva Pähklimäe Kooli **mitmekülgne eesti keele õpe „Teema-aastate keeleralli“ abil.** Keeleralli käigus lõimivad eesti keele õpetajad keeleüritused ja keeleõppe Eesti teema-aastatega, pakkudes nii võimalust süveneda eesti keele ja kultuuri rikkusesse.

³ Vt ka Argus, Reili 2024. Tallinna Ülikooli eesti keele keskus. – Oma Keel 2, 92–94. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2024/11/Argus_Tallinna-Ulikooli-eesti-keele-keskus_OK2024-2.pdf.

Kõik 2024. aasta keeleteo nominendid on loetletud alljärgnevalt (esitamise järjekorras):

- Kõnetoru keelejutud sotsiaalse meedias, Marja Vaba
- Teatmik „Minu laps õpib eesti keeles“, Birute Klaas-Lang
- Romaan „Südametammide taga“, Kristiina Ehin
- Eesti Laulu 2024. aasta võiduloo viipekeelne tõlge, Jegor Andrejev
- Keeltekooli Saan Targaks postitused Instagramis, Anastasiia Polubotko
- Eesti Keele Instituudi suvesari „Murdekillud“, Eesti Keele Instituut
- Betti Alverile pühendatud 32. luulepäevad „Tähetund“, MTÜ Tähetund
- Õpirände programm „Tartu aken“, Kristiina Praakli, Ülle Niin, Agnes Lea, Birute Klaas-Lang, Liina Lindström, Rando Otti, Piret Kärtner
- Eesti keele spetsiifiliste kõlaomaduste esiletoomine helialbumis „Kostke, laulud, eesti keeles!“, Eerik Jõks
- Taskuhääling „Keelehääling“, Eesti Keele Instituut
- „Ületuleku ekspress“ – koolituste sari Tallinna Õpetajate Majas 2024. aasta augustis, Tallinna Õpetajate Maja metoodika ja kompetentsikeskus
- Ööülikooli loeng „Raamatute lugemisest kui kaduvast oskusest“, Marju Lauristin

2024. aasta keeleteolised. Foto: Jassu Hertsmann

- „Äädemeeste aabits“, Rute Marie Maddison, juhendajad Marika Ristmäe ja Ave Varik
- Metoodiline juhendmaterjal „Lihtsas keeles haridusprogrammid eesti keele õppijatele“ kultuuri- ja spordiasutuste haridusprogrammide ettevalmistajatele, Helena Metslang
- Eesti keele kursused Ukraina sõjapõgenikest õpetajatele, Mondo Ukraina Akadeemia
- Veebileht düsleksia.ee, MTÜ Eesti Lugemisühingu düsleksia osakond
- Evelin Kivimaa raadioesinemised keeletoimetajatöö tutvustamiseks, Evelin Kivimaa
- Seminar keelekorraldusest, Eesti keelenõukogu
- Raamatud „Keda ma kuulen ja näen? Logopeedilised lood“ ja „Kogu tõde sinu keele kohta“ – toetuseks teistele emadele ja laste keelelisele arengule, Kertriin Petrov
- Suvekool „Iga õpetaja on keeleõpetaja“, Eesti Keele kui Teise Keele Õpetajate Liit
- Mitmekülgne eesti keele õpe „Teema-aastate keeleralli“ abil, Narva Pähklime Kool
- Eestikeelne andmeteaduse õpik „Praktiline andmeteadus“, Elena Sügis, Ardi Tampuu, Anna Aljanaki, Mark Fišel, Meelis Kull
- Eesti keele märkamatu õpe: draama-, robotika-, tantsu- ja ühesõppe võlu, Maardu Gümnaasium
- Hiiu Lehe hiiukeelsed juhtkirjad, Hiiu Leht
- Tallinna Ülikooli eesti keele keskuse tegevused eestikeelsele õppele ülemineku ja valdkonna teadustöö toetamiseks, Tallinna Ülikool
- Kohtla-Järve Maleva Põhikooli täielik üleminek eestikeelsele õppele, Kohtla-Järve Maleva Põhikool
- Pakendikeskuse mitmekesise keelekasutusega reklaamid, Pakendikeskus AS ja Tabasco reklaamiagentuur
- Saatesari „Keel ja kool“, Eesti Rahvusringhääling
- James Joyce'i romaani „Ulysses“ tõlge eesti keelde, Paul-Eerik Rummo
- Raamat „Saarte keeled. Ellen Niidi juubeliraamat“, Ellen Niit, Karl Pajusalu, Jüri Viikberg, Mari Kendla
- Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi lugemisprogramm „Loe ja tähistage eesti raamatu aastat!“, Ann Aruvee ja Signe-Britt Sild
- Eesti keele ja kirjanduse õppevideod ja -materjalid, Kati Murutar
- TLÜ eesti viipekeele uurimisrühma asutamine, Tallinna Ülikool

Keeletegude põhjalikumad kirjeldused ja info tegijate kohta on leitav HTMi veebilehelt <https://www.hm.ee/aasta-keeletegu-2024>.

- 3) Marika Ristmäe ja Ave Variku juhendamisel Rute Marie Maddisoni õpilastööna valminud „**Äädemeeste aabits**“. Õpik sisaldab kohalikke tekste, mõistatusi ja sõnade seletusi ning vahvaid illustratsioone, mis andis noorele autorile võimaluse rakendada ka oma kunstiannet.

Rahvahääletusel kogus enim hääli ehk rahvaauhinna võitis **Jegor Andrejev Eesti Laulu 2024. aasta võiduloo viipekeelse tõlke** eest. Lisaks laulusõnadele andis tõlge edasi emotsiooni ja muusikalise elamuse. Samuti aitas võidulaudu viipekeelne tõlge ja video kaasa viipekeele olemasolu ning olulisuse teadvustamisele ühiskonnas laiemalt.

2024. aasta keelekümblyse kvaliteediauhinnad

Keelekümblyse kvaliteediauhinda antakse välja alates 2012. aastast. Sellega tunnustatakse haridusasutusi, õpetajaid ja asutuste esindajaid, kes on andnud märkimisväärse panuse keelekümblysprogrammi rakendamisse ning arendamisse, sealhulgas võrgustiku töösse.⁴ 2024. aastal nomineeriti kvaliteediauhindadele kokku 14 õpetajat ja haridusasutust.

Aasta keelekümblysasutuseks kandideeris kaks lasteaeda. Tiitliga „Aasta keelekümblysasutus 2024“ pärjati **Tartu Lasteaed Annike**, mis paistab silma kui keeleteadlik, süsteemne ning kaasav eestikeelse õpikeskkonna looja. Lasteaed rakendab tõenduspõhist juhtimist, seades teadlikke eesmärgi, mille täitmist pidevalt seiratakse ja analüüsitakse, et tagada õppe kõrge kvaliteet. Lasteaia pedagoogiline meeskond valdab meisterlikult loitud aine- ja keeleõppe metoodikat, toetades laste mitmekülgset arengut.

Lisaks anti välja aasta keelekümblysteo auhind, mille sai **Tallinna Mustjõe Gümnaasiumi, Tartu Aleksander Puškini Kooli ja SA Kiusamisvaba Kooli koostööprojekt „KiVa-tunnid I kooliastmes: LAK-õppe tugimaterjalid**“. See ainulaadne kogumik pöörab lisaks ainesile suurt tähelepanu ka keeleteadlikule lähenemisele. Projekt toetab kiusamisvaba koolikeskkonna kujundamist ning laste sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arengut keelt toetaval viisil. Edukas koostöö on viinud järgmise sammuni – autorid on loonud uue kogumiku II kooliastmele.

2024. aasta keelekümblysopetajad on Narva Lasteaed Potsataja õpetaja **Anna Smirnova** ja Tartu Annelinna Gümnaasiumi õpetaja **Kerttu Teppe**. Anna Smirnova tööd iseloomustavad mitmekesisus ja loovus, mis

⁴ Keelekümblyse kvaliteediauhinna konkursi tingimustega saab tutvuda veebilehel <https://www.riigiteataja.ee/akt/130042022014?leiaKehtiv>.

hoiavad laste huvi kõrgel ning toetavad keele omandamist loomulikul viisil. Tema juhendatud õppetöös lõimitakse muusikat, liikumist ja visuaalseid vahendeid, mis loovad turvalise ja innustava õpikeskkonna. Lisaks toetab Smirnova kolleege nii oma lasteaias kui ka Narva linnas, jagades teadmisi ja panustades metoodilisse arendustöösse.

Kerttu Teppe paistab silma oma pühendumuse ja professionaalsusega, luues lastele tugeva aluse arenguks, pakkudes selgeid ja kergesti järgitavaid juhiseid. Tema tööd iseloomustab struktureeritus, loovus ja keelekasutuse paindlikkus vastavalt õpilaste vanusele. Teppe arendab õpilastes iseseisvust ja enesekindlust, andes neile vastutust ning pakkudes võimalusi probleemide lahendamiseks. Tema professionaalne lähenemine, elulised näited ja loodud materjalid muudavad õppetöö kaasahaaravaks ja õpilaste keelearengut toetavaks.

Parimad kõrgkooliõpikud

Kõrgkooliõpikud avavad meie teaduslikku ja akadeemilist maailma ning pakuvad samas kindlustunnet, et me ei pea teadmisi omandama võõrkeeles, vaid saame seda teha oma emakeeles. Seetõttu on oluline tunnustada kõiki teadlaseid, autoreid ja toimetajaid, kes on pannud oma teadmisi, aega ja vaeva sellesse, et eestikeelseid kõrgkooliõpikuid luua.⁵

2024. aastal ilmunud parima eestikeelse kõrgkooliõpiku auhinna pälvis „**Materjalid arheoloogias**“,⁶ mille koostaja on Kristiina Johanson ning autorid Arvi Haak, Tõnno Jonuks, Mauri Kiudsoo, Heidi Luik, Lembi Lõugas, Priit Lätti, Martin Malve, Riina Rammo, Eve Rannamäe, Monika Reppo, Ragnar Saage, Krista Sarv, Ülle Tamla, Andres Tvauri, Linda Vilumets.

Hindamiskomisjon leidis, et õpik „Materjalid arheoloogias“ on eripärane, kuna keskendub materiaalse kultuuri tutvustamisele, mitte piirkonna kronoloogilisele ülevaatele. Suur töö on tehtud ka valdkondliku

⁵ Konkursi viiakse läbi Haridus- ja Teadusministeeriumi keeleprogrammi toetusmeetme „Eestikeelsete kõrgkooliõpikute loomise toetamise põhimõtted 2018–2027“ raames ja seda korraldab Eesti Keele Instituut. https://portaal.eki.ee/images/EKI_artiklid/KK%C3%95/Lisa._Eestikeelsete_k%C3%B5rgkooli%C3%B5pikute_loomise_ja_toetamise_p%C3%B5him%C3%B5tted_2027.pdf.

⁶ Tutvu õpikuga siin: <https://ajalugu-arheoloogia.ut.ee/et/sisu/ilmus-arheoloogia-korgkooliõpik-materjalid-arheoloogias>.

terminivara korrastamisel. Samuti pole õpik kasutatav üksnes arheoloogiaõppes, vaid humanitaarteaduste valdkonnas laiemalt.

Õpiku koostaja peab tunnustust oluliseks, kuna see valmis Eesti arheoloogide ühise jõupingutusena – autoreid oli ülikoolidest ja muuseumitest nii Tartus kui ka Tallinnas.

Lisaks pälvis eriauhinna kõrgkooliõpik „**Põllumajanduslik entomoloogia**“.⁷ Õpiku koostamise projektijuht on Katrin Jõgar ning autorid Luule Metspalu, Eha Kruus, Riina Kaasik, Anne Mürk, Karin Nurme, Marika Mänd, Eve Veromann, Reet Karise, Angela Ploomi, Risto Raimets, Enno Merivee, Katrin Jõgar.

Hindamiskomisjon märkis, et seda õpikut on kaua oodatud ja see on hästi vastu võetud, kuna ajakohastab valdkonna praeguseks vananenud õppematerjale. Eriti väärtuslikuks muudavad õpiku rohked originaalfotod ja -joonised.

Kokkuvõtteks suur tänu kõikidele nominentidele ja laureaatile eesti keele õpetamise, rikastamise ja edendamise eest! Need teod on hea näide sellest, et eesti keel elab ja areneb.

OK

⁷ Tutvu õpikuga siin: <https://dspace.emu.ee/items/72cf3e69-0b3a-4b92-bf18-f2262e93df22>.